LIMBA ROMÂNĂ CA FACTOR INTEGRATIV SOCIAL ŞI CULTURAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Anatol EREMIA
(Institutul de Lingvistică, Chişinău)

Limba e produsul de secole şi milenii al societăţii umane, ea servind oamenilor ca mijloc principal de comunicare şi informare. Prin limbă o naţiune s-a constituit şi a evoluat în timp, menţinîndu-se în istorie. Limba, istoria şi datinile strămoşeşti au determinat specificul naţiunii române, formînd temeliile unităţii noastre etnice.

Unitatea limbii române, vorbită în întreg spaţiul geografic dacoromân, din nordul Carpaţilor pînă la Dunăre şi Mare şi de la Tisa pînă la Nistru şi dincolo de Nistru, a fost recunoscută la est de Prut în istoricul an 1989, odată cu consfinţirea limbii noastre ca limbă de stat pe teritoriul Republicii Moldova. Legiferarea statalităţii limbii române şi revenirea la veşmîntul ei firesc, la grafia latină, sunt opţiunile istorice ale românilor basarabeni în lupta lor de eliberare şi statornicire naţională.

Limba română, într-adevăr, a fost declarată pe teritoriul republicii drept limbă de stat, dar, cu părere de rău, n-a fost şi promovată şi respectată conform legii, chiar de înşişi cei care au învestit-o în drepturile sale legitime. Evenimentele ce s-au desfăşurat în anii următori demonstrează cu prisosinţă această tristă realitate: definirea limbii de stat prin glotonimul aberant „limbă moldovenească“ în Constituţia republicii; desfiinţarea Departamentului de Stat al

BDD-V1884 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:15 UTC)

Limbilor, a cărui misiune era supravegherea funcționării limbii de stat în toate domeniile şi sferele de activitate umană, precum şi promovarea şi implementarea legislației lingvistice în republică; reducerea în şcoli a numărului de ore la limba şi literatura română şi majorarea numărului de ore la limba şi literatura rusă; lichidarea pe furiş a cursurilor de învățare a limbii oficiale de către alolingvi; amînarea repetată, pînă la anularea lor definitivă, a termenelor privind atestarea nivelului de cunoaştere a limbii de stat de către cadrele de conducere din republică şi de către specialiştii alofoni care, în virtutea funcțiilor de serviciu, vin în contact direct cu populația.

Majoritatea țărilor europene au minorități etnice mai mult ori mai puțin numeroase. În Republica Moldova există o minoritate etnică importantă (găgăuzii), care dispune de un teritoriu relativ compact de locuire, şi cîteva grupuri de etnici minoritari (ucrainenii, ruşii, bulgarii, evreii, țiganii), care locuiesc răzleț în diferite sate şi oraşe, localități cu populație etnică majoritară avînd doar ucrainenii şi bulgarii. Această situație de izolare teritorială a minorităților generează şi o izolare a lor pe plan spiritual şi social. E necesar, prin urmare, să se întreprindă măsuri şi acțiuni de integrare a alogenilor într-o societate civilă unitară, prin apropierea lor de populația română majoritară, pe plan lingvistic şi cultural, şi, bineînțeles, prin respectarea drepturilor la păstrarea şi dezvoltarea limbilor şi tradițiilor culturale naționale. Actele legislative actuale, însă, nu asigură aceste drepturi nici pentru populația română majoritară şi nici pentru minoritarii de altă etnie.

E bine cunoscută astăzi tendința statelor europene de a se integra într-o comunitate internațională capabilă să asigure stabilitatea socială şi progresul economic în fiecare țară, pacea şi buna înțelegere între popoarele continentului. Comunitatea europeană însă presupune omogenitatea etnolingvistică şi culturală internă, consolidarea spirituală a societății din fiecare stat. Iată de ce edificarea unei societăți trainice, sub toate aspectele, a devenit politica prioritară a parlamentelor şi guvernelor din majoritatea țărilor europene.

Drept exemplu în acest sens pot servi realizările din cele trei state baltice. Aici instituțiile oficiale şi organizațiile neguvernamentale activează de comun acord în vederea realizării programelor de stat privind integrarea în societatea civilă. În Estonia şi Letonia, de exemplu, sunt definite strategiile edificării şi consolidării societății, sunt stabilite obiectivele, căile şi metodele de soluționare a problemelor de domeniu, acestea avînd drept scop afirmarea unei societăți

BDD-V1884 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:15 UTC)

deschise pentru toţi cetăţenii ţării, indiferent de apartenenţa lor naţională sau confesională, de practicarea unor profesii, ocupaţii şi îndeletniciri. Scopul suprem al activităţii în comun este consolidarea societăţii şi integrarea ţărilor respective în comunitatea europeană[1].

Factorii ce consolidează societăţile civile din ţările baltice sunt de ordin complex: (1) politica consecventă promovată de autorităţile statale pentru prosperarea naţiunii şi încadrarea grupurilor alolingve minoritare în societatea unitară a statului; (2) conştiinţa de neam şi de ţară suverană şi independentă împărtăşită de întreaga populaţie băştinaşă; (3) lipsa unor forţe active şi grupări vădit opoziţioniste, a unor situaţii destabilizatoare, care ar genera dezordinea şi conflictele în societate (separatismul, prezenţa armatelor străine, fărîmiţarea teritoriului prin autonomizare şi federalizare); (4) nivelul de cultură net superior, precum şi starea materială a populaţiei şi condiţiile de viaţă mult mai bune în comparaţie cu cele din Moldova[2].

În Republica Moldova nu s-a făcut aproape nimic în vederea încadrării spirituale şi culturale a cetăţenilor într-o comunitate unitară. Încercările de apropiere a reprezentanţilor minorităţilor naţionale prin însuşirea şi cunoaşterea limbii oficiale — *a limbii române ca mijloc de comunicare interetnică pe teritoriul republicii* — au fost zădărnicite prin decizii şi dispoziţii oficiale încă prin anii 1994-1996. Nu dispunem în prezent de o concepţie fundamentală în ceea ce priveşte procesele şi modalităţile de integrare a tuturor cetăţenilor într-o societate civilă unitară, lipsind cu desăvîrşire în acelaşi timp un cadru legislativ şi juridic adecvat în acest sens. La noi lipseşte ca atare un dialog constructiv între organizaţiile neguvernamentale şi instituţiile de stat. În plus, unele societăţi culturale ale minorităţilor, în contradicţie cu principiile şi angajamentele statutare, se implică în politică şi promovează idei ce cauzează înstrăinarea şi izolarea alogenilor. Presa guvernamentală nu încurajează discuţii publice în problemele de interes comun, excepţie făcînd revistele şi ziarele de orientare democratică: „Basarabia“ („Viaţa Basarabiei“), „Literatura şi Arta“, „Flux“, „Timpul“ ş.a.

În Franţa există un Comitet Naţional care informează în permanenţă Prezidentul ţării asupra stării şi funcţionării limbii oficiale în toate domeniile şi

[1] *На пути к гражданскому обществу*, Рига, 2001, *Интеграция общества в Латвии. Концепция государственной программы*, Рига, 1999.
[2] *The Integration of Society in Latvia. National Programe*, Riga, 2001, *Les politiques linguistiques des pays baltes. Terminogramme*, Quebec, 1998.

BDD-V1884 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:15 UTC)

sferele de activitate umană. În ţările baltice misiunea aceasta o au comisiile respective (parlamentară şi guvernamentală), care coordonează activitatea comisiilor şi subcomisiilor ramurale, din ministere, departamente, instituţii, organizaţii şi întreprinderi. Ministerul Justiţiei din Letonia dispune de subdiviziuni speciale în acest plan: de elaborare a proiectelor de legi şi hotărîri în problemele limbii de stat, de supraveghere a stării şi funcţionării limbii oficiale în societate, de control şi inspectare, precum şi de sancţionare a cazurilor de nerespectare a legilor privind limba oficială.

În Moldova sunt necesare investigaţii ştiinţifice fundamentale, sub toate aspectele integrării conlocuitorilor într-o societate comună, unificată, consolidată. Cercetările în domeniu ar putea sta la baza unor implementări aplicativ-practice de amploare. O carte-două (monografie sau culegere de articole) nu pot salva situaţia, mai cu seamă dacă ele sunt ţinute în raft de bibliotecă. Problemele integrării trebuie discutate şi propagate în presă, la radio şi televiziune, în instituţiile de învăţămînt, în cadrul societăţilor etnoculturale. Nu avem nevoie de discuţii interminabile „în jurul denumirii limbii“, după cum ne propun unii politicieni; problema e de mult soluţionată şi limpede pentru toţi. *Vorbim limba română, o altă limbă romanică în spaţiul dacoromân nu există.*

E timpul ca în marea operă de instruire şi luminare lingvistică să se încadreze activ elitele comunităţii noastre: savanţii, scriitorii, oamenii de cultură şi artă. Lingviştilor le revin sarcini deosebite şi de mare răspundere: să realizeze opere de valoare sub raport teoretic şi aplicativ-practic; să abordeze în studiile lor probleme majore şi de actualitate, care să contribuie la ameliorarea situaţiei lingvistice în republică; instituţiile de cercetări ştiinţifice şi catedrele universitare de limbă română şi lingvistică romanică să-şi revadă în acest sens tematica investigaţiilor, evitînd planificarea unor lucrări (monografii, teze de doctorat şi de licenţă etc.) de minimă importanţă ştiinţifică şi randament practic.

În condiţiile de astăzi ar fi necesară crearea unui Centru de cercetări şi implimentări practice în domeniul integrării în societatea civilă. În această muncă de folos şi interes comun vor fi antrenaţi specialişti de înaltă calificare, în diferite domenii: economie, sociologie, jurisprudenţă, istorie, lingvistică. Centrul va avea următoarele obiective şi direcţii principale de activitate: (1) elaborarea strategiilor în problemele integrării; (2) definirea metodelor şi procedeelor de realizare a programelor de reformare a societăţii; (3) editarea unor lucrări cu caracter aplicativ-practic în domeniu (instrucţiuni, îndrumări metodice, buletine

BDD-V1884 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:15 UTC)

informative etc.); (4) discutarea publică şi propagarea ideilor şi principiilor politicii integrării. Dat fiind faptul că organele de resort n-au ajuns încă la înţelegerea acestor necesităţi, susţinerea organizatorică şi financiară în acest plan va trebui obţinută, probabil, tot prin realizarea unor proiecte şi programe oferite de instituţiile internaţionale.

Premizele de bază, punctele de plecare în realizarea unor atare iniţiative şi acţiuni sunt, totuşi: (1) politica consecventă de suveranitate şi independenţă naţională pe care urmează să o promoveze autorităţile de la Chişinău; (2) obţinerea pe toate căile şi prin toate mijloacele a întregirii teritoriului Republicii Moldova, stopînd astfel tendinţele de fărîmiţare a teritoriului şi procesele de destrămare a societăţii după principii etnice, politice, ideologice etc.; (3) crearea unui stat de drept şi a unei societăţi stabile, în conformitate cu normele democratice internaţionale; (4) renunţarea la tot felul de dispoziţii şi directive oficiale în problemele de limbă, istorie, cultură şi tradiţii naţionale; (5) conştientizarea adevărului că însuşirea şi cunoaşterea limbii oficiale a statului, a limbii române, şi respectarea tradiţiilor istorice şi culturale ale populaţiei autohtone majoritare oferă alolingvilor posibilităţi reale de manifestare şi afirmare în societatea civilă actuală.

Limba este mijlocul principal de comunicare între oameni, dar ea mai este şi un factor de prim ordin în procesul de integrare şi consolidare a societăţii umane. Pe teritoriul Republicii Moldova limba română trebuie să devină catalizatorul unificării şi consolidării societăţii civile, dar pentru aceasta e necesar ca ea să fie respectată de toată lumea şi, bineînţeles, să fie însuşită şi vorbită de toţi cetăţenii republicii, indiferent de apartenenţa lor etnică. Limba oficială (de stat) trebuie să intre pe deplin în drepturile sale legitime.

Trebuie să ne pătrundem de înţelegerea că buna funcţionare a limbii române oficiale depinde de fiecare dintre noi, în sensul că trebuie să o învăţăm permanent şi să o vorbim corect. Noi trebuie să oferim alogenilor posibilitatea însuşirii limbii de stat şi tot noi, pe de altă parte, să le creăm situaţii care cer utilizarea inevitabilă a limbii oficiale.

Istoria ne-a hărăzit un destin comun, să avem pe acest meleag basarabean o patrie comună, fie şi atît de mică, de aceea dimpreună cu toţii, şi românii băştinaşi, şi conlocuitorii noştri de altă etnie, trebuie să-i purtăm onoarea, să o apărăm, să-i asigurăm stabilitatea şi prosperitatea pe mulţi şi mulţi ani înainte.

BDD-V1884 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:11:15 UTC)